

**CORONATION
GARDENS**
For food & nature

Ar gyfer ysgolion

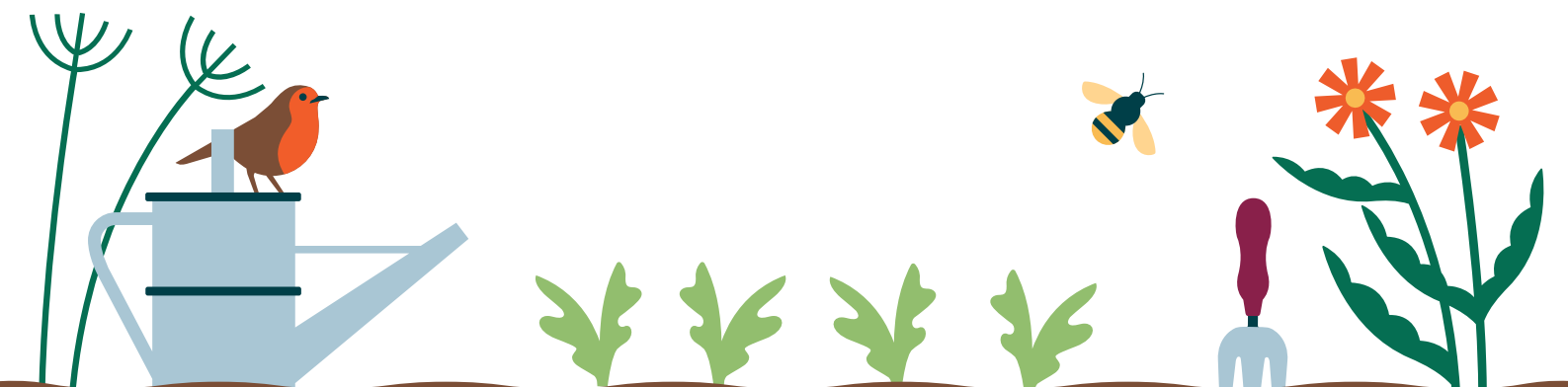
**Eich canllaw i dyfu bwyd mewn
ffordd sy'n gyfeillgar i fywyd gwylt**

mycoronationgarden.org

Cynnwys

- 3 Croeso
- 4 Asesu eich gofod
- 7 Y pum planhigyn gorau yn ystod y tymor ar gyfer cynwysyddion
- 9 Y pum planhigyn gorau yn ystod y tymor ar gyfer mannau awyr agored mwy
- 10 Y pum planhigyn gorau yn ystod y tymor ar gyfer y tu mewn
- 11 Cynghorion cyfeillgar i fywyd gwyllt
- 13 Torri allan o dir yr ysgol
- 14 Beth i'w wneud â'r cyfan!
- 15 Mynd ymhellach
- 16 Am Erddi'r Coroni ar gyfer Bwyd a Natur

Croeso

**CORONATION
GARDENS**
For food & nature

Mae Gerddi'r Coroni ar gyfer Bwyd a Natur yn bartneriaeth gyffrous rhwng pedwar sefydliad cenedlaethol poblogaidd – Ffederasiwn Cenedlaethol Sefydliad y Merched, Garden Organic, Incredible Edible a'r Ymddiriedolaethau Natur. Gyda'n gilydd, mae gennym ni un nod: annog ac ysbrydoli pawb i dyfu rhywfaint o fwyd mewn ffordd sy'n gyfeillgar i fywyd gwyllt!

Does dim ots ble mae eich ysgol chi, neu os oes gennych chi unrhyw ofod yn yr awyr agored, neu os ydych chi'n ddechreuwr llwyr neu'n arddwr profiadol – mae gan y pecyn yma rywbeth i chi. Byddwn yn dangos i chi sut i ddewis y planhigion cywir i gyd-fynd ag amseroedd y tymor a'r gwyliau, ac yn cynnig cyngor ar blannu, tyfu a chynaeafu, a'r cyfan mewn cytgor â natur. Mae gennym ni gynghorion ar beth i'w wneud gyda'ch cynnyrch gwyd hyd yn oed!

Rydyn ni'n gwybod o ymchwil ar y cyd a gynhaliwyd gan Brifysgol Derby a'r Ymddiriedolaethau Natur y gall bod yn actif ym myd natur gefnogi iechyd a lles pawb. Felly, yn ogystal â bod o fudd enfawr i ddisgyblion, bydd hyn yn dod ag ychydig o hud gwyrdd i'ch bywydau chi, ac efallai hyd yn oed i'r gymuned a'r byd naturiol o amgylch eich ysgol hefyd.

Gobeithio y byddwch chi'n mwynhau'r hyn sydd gan natur ar eich cyfer, a phob llwyddiant i chi i gyd!

Autumn

Tîm Gerddi'r Coroni ar gyfer Bwyd a Natur

Asesu eich gofod

Drwy ddeall eich gofod, bydd gennych syniad da o unrhyw amrywiadau a allai effeithio ar eich uchelgeisiau tyfu bwyd ac yn gallu creu cynllun i fynd i'r afael â nhw! Dechreuwch drwy weithio drwy'r cwestiynau 'dechrau arni' yma.

Ble ar Ynysoedd Prydain ydych chi?

Os ydych chi'n hau hadau y tu allan, gwylwch rhag rhew! Efallai y bydd angen i chi addasu'r dyddiadau plannu sydd ar-lein neu ar becynnau hadau, gan fod y dyddiadau maent yn eu rhoi yn seiliedig ar gyfartaleddau. Yn ne Lloegr, efallai y byddwch yn gallu hau ychydig wythnosau yn gynt na'r amseroedd a awgrymwyd, ond os ydych chi yn yr Alban, gallech aros ychydig wythnosau ychwanegol. Peidiwch â theimlo bod rhaid i chi gadw at yr hyn mae'n ei ddweud ar y pecyn hadau. Fe all ychydig yn hwyrach fod yn well nag yn rhy gynnar.

GAIR I GALL

Dod o hyd i [fap rhew ar-lein rhyngweithiol yma](#)

Canllaw yn unig ydi'r map rhew diwethaf. Byddwch hefyd yn cael eich effeithio gan amodau lleol. Efallai bod llai o rew mewn ardaloedd arfordirol. Os yw eich gofod tyfu wedi'i amgáu gan wal, ni fyddwch yn cael cymaint o rew. Bydd llethr heulog sy'n wynebu tua'r de yn gynhesach na darn yng nghysgod gogleddol coed neu adeiladau.

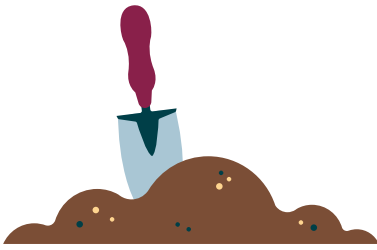
Beth sydd gennych chi eisoes?

Os oes gennych chi ofod awyr agored, ewch â'ch dosbarth allan yno gyda chlipfyrddau a phensiliau, a chynnal archwiliad ohono. Chwiliwch am leiniau cul o dir, hen gynwysyddion neu gynwysyddion wedi'u gadael, gwelyau uchel a phlotiau blaenorol. Oes rhywfaint o 'ofod marw' sydd ddim yn cael ei ddefnyddio gyda lle i ychydig o botiau mawr? Byddwch yn rhyfeddu at yr hyn y gallwch chi ei ffitio mewn darn bach o dir.

Does dim angen i ysgolion (yn enwedig y rhai mewn lleoliadau trefol) anobeithio am nad oes ganddyn nhw ofod allanol! Siliau ffenestri, topiau waliau, llwybrau concrit - unrhyw le y gallwch chi wasgu potyn, fe allwch chi dyfu rhywbeth. Edrychwch ar

[daflen ffeithiau Garden Organic yma](#), am dyfu troedfeddi sgwâr a defnyddio gofod bach.

A beth am edrych o gwmpas eich ardal leol? Cynhaliwch saffari ar y strydoedd o amgylch eich ysgol, gan chwilio am barciau bach, darnau o dir y tu allan i siopau a busnesau, neu gorneli mannau cyhoeddus, a dechreuwch sgwrs gyda'r perchnogion. Mae gennym ni gyngor ar ddarganfod pwy sy'n berchen ar dir ar yr [Hwb Natur Drws Nesaf yma](#). Rydyn ni wedi canfod bod llawer o gynghorau yn aml yn barod iawn i gefnogi mannau tyfu cymunedol. Darganfyddwch fwy am [ymgyrch Right to Grow Incredible Edible yma](#) a chael mynediad at eu hadnoddau ar [weithio gyda chynghorau yma](#).

Sut bridd sydd gennych chi?

Mae priddoedd tywodlyd yn hawdd iawn eu cloddio ac yn draenio dŵr yn dda, ond does ganddyn nhw ddim llawer o faethynnau. Ym mhen arall y raddfa, gall priddoedd clai fod yn llawn dŵr ac yn anodd eu cloddio, ond maent yn dal gafael ar eu maethynnau yn dda. Mae'r priddoedd gorau rhwng y ddau begwn yma a'r enw arny'n nhw ydi priddoedd lôm.

Mae priddoedd hefyd yn perthyn i raddfa o asid i alcaliaidd. Gall priddoedd tywodlyd fod yn eithaf asidig ond gallwch wella hynny drwy ychwanegu deunydd organig (e.e. tail neu naddion rhisgl). Gall priddoedd mawnog fod braidd yn asidig hefyd. Gall priddoedd clai fod ychydig yn asidig neu'n niwtral i ychydig yn alcaliaidd. Bydd priddoedd mewn ardaloedd calchfaen, neu unrhyw bridd llawn calch, yn fwy alcaliaidd.

GAIR I GALL

Lawrlwythwch y [canllaw cyflawn i briddoedd gan Garden Organic yma.](#)

Byddwch yn dysgu sut i brofi eich pridd, a sut i'w wella er mwyn i chi allu tyfu beth bynnag rydych chi eisiau.

Os ydych chi'n tyfu mewn cynwysyddion neu welyau uchel, does dim angen i chi brofi a newid y pridd o gwbl, oherwydd fe allwch chi brynu'r compost asidig i niwtral priodol.

Mae darlenniad pH o 7 yn niwtral, ac mae unrhyw beth is na hyn yn asidig. Mewn gwirionedd, mae'n well gan y rhan fwyaf o lysiau bridd ychydig yn asidig, gyda pH rhwng 6.5 a 7.

Ble mae'r haul?

Mae 'wynebwedd' yn disgrifio ble a phryd mae eich plot yn cael yr haul. Felly, mae gardd sydd â wynebwedd sy'n wynebu'r de yn golygu bod yr ardd yn wynebu'r de ac yn cael llawer o haul yn ystod y dydd, oni bai bod adeiladau mawr neu goed sy'n taflu llawer o gysgod. Yn aml gall plot sy'n wynebu'r de fod yn heulog iawn ac yn boeth, ac efallai y bydd rhaid i chi wneud llawer o ddyfrio!

Peidiwch â phoeni os oes gennych chi blot gogleddol. Bydd yn dal i gael yr haul rhwng mis Mai a mis Hydref, ac os bydd cysgod pan mae'n hanner dydd, bydd llawer o lysiau'n diolch i chi. Fodd bynnag, gall plot sy'n wynebu'r gogledd gymryd mwy o amser i gynhesu yn y gwanwyn, felly efallai y bydd angen i chi aros wythnos neu ddwy yn hirach i hau hadau.

Bydd plot sy'n wynebu'r gorllewin yn cael yr haul yn y prynhawn, ac yn yr haf, gall y golau haul yma fod yn eithaf cryf - felly efallai y bydd angen mwy o ddyfrio eto.

Bydd plot sy'n wynebu'r dwyrain yn elwa o haul y bore sydd ychydig yn oerach a gallai fod mewn cysgod pan mae'n boeth iawn yn yr haf.

Beth am hygyrchedd?

Os oes gennych chi welyau uchel, neu rywun sy'n fodlon eu creu, gallant fod o fudd i bawb, nid dim ond defnyddwyr cadair olwyn. Fodd bynnag, byddwch yn ymwybodol eu bod angen mwy o bridd a chompost nag y byddech yn ei feddwl yn aml!

Os oes gennych chi ofod mawr yn yr awyr agored ac yn ddigon ffodus i fod yn cynllunio gwelyau uchel, gwnewch yn siŵr bod y llwybrau rhyngddynt yn ddigon llydan ar gyfer cadeiriau olwyn, cymhorthion symudedd, sgwteri ac wrth gwrs berfâu.

Sut bydd pobl yn gwybod beth sy'n tyfu? Meddyliwch am arwyddion a phosteri sydd mewn amrywiaeth o ieithoedd, Hawdd eu Darllen, a braille. Ac er bod amrywiaeth o weadau ac arogleuon yn wych, ceisiwch osgoi planhigion a llwyni pigog ar hyd llwybrau cerdded ac ymylon ardaloedd wedi'u plannu.

Beth i'w dyfu drwy gydol y flwyddyn - y tu mewn

Perlysiâu

Mae posib tyfu llawer o berlysiâu y tu mewn unrhyw bryd, a gallwch fynd â nhw adref dros yr haf os oes gennych chi wirfoddolwyr parod.

Mae'r perlysiâu hawdd eu tyfu yn cynnwys:

- Brenhinllys
- Mintys
- Cennin syfi
- Balm lemwn
- Teim
- Mae angen cryn dipyn o le ar ffenigl, dil a choriander a gallant fod yn well mewn cynwysyddion y tu allan.
- Gall fod yn anodd egino persli felly darllenwch y pecyn yn ofalus.

Salad

Mae llysiâu salad yn wych i'w tyfu y tu mewn ac fe allwch chi hau'r hadau bob ychydig wythnosau ar gyfer cynaeafu parhaus.

Mae'r opsiynau da ar gyfer llysiâu salad yn cynnwys:

- Letys (sawl math ond dewiswch rai deiliog / torri a dod eto yn hytrach na'r letys "pen" nodweddiadol fel letys rhewfryn)
- Roced
- Sbigoglys
- Mwstard
- Micro-lysiâu gwyrdd
- Berwr

I gael ychydig o hwyl ac i ailddednyddio cynhyrchion sy'n wastraff fel arall, gallwch dyfu berwr, mwstard a micro-lysiâu gwyrdd mewn plisg wyau! Wedyn ehangu i dyfu pak choi, betys a bresych.

Beth i'w wneud dros Wyliau'r Haf

Gall tyfu perlysiâu bythol, sy'n tyfu flwyddyn ar ôl blwyddyn, fod yn anodd. Er bod pethau fel lafant, saets, rhosmari, teim a llawryf yn dod o ardal Môr y Canoldir ac yn gallu goroesi rhywfaint o sychder, bydd angen eu dyfrio dros yr haf os ydych chi'n byw mewn ardal boethach a sychach. Mewn llawer o lefydd, byddant yn goroesi os ydynt yn blanhigion mawr y tu allan ac wedi hen sefydlu yn y ddaear. Fodd bynnag, maen nhw i gyd yn tyfu'n dda mewn potiau a chynwysyddion felly efallai y gallai rhywun eu mabwysiadu a mynd â nhw adref tan fis Medi.

Os oes gennych chi wirfoddolwr lleol parod a allai ddyfrio pethau dros wyliau'r haf, gallwch blannu llawer o bethau cyn y gwyliau, er bydd angen i chi drafod hyn gyda'r person sy'n gyfrifol am ddiogelwch a mynediad y safle dros y gwyliau. Byddwch yn gallu dod yn ôl a chynaeafu pethau yn Nhyamor yr Hydref, fel ffa dringo, ffa Ffrengig, betys, brocoli, ysgewyll, blodfresych, cennin, nionod, pannas a gwrdd (a beth am gynllunio ar gyfer pwmpenni adeg Calan Gaeaf)?

GAIR I GALL

Ystyriwch estyn allan at grwpiau cymunedol sy'n ymwneud â thyfu, fel Incredible Edible. Gallwch [ddod o hyd i'ch grŵp lleol yma](#), ac efallai bod ganddyn nhw wirfoddolwyr sy'n fodlon helpu i ofalu am eich plot yn ystod misoedd yr haf.

Y pum planhigyn gorau yn ystod y tymor ar gyfer cynwysyddion

Sut i ddewis eich cynhwysydd

■ Er ein bod ni'n annog ffordd o fyw heb blastig, mae'n bwysig cofio bod plastig wedi'i ddyfeisio am reswm - hirhoedledd a gwydnwch. Mae'r rhinweddau hynny yn ei wneud yn broblem pan gaiff ei ddefnyddio unwaith a'i ddympio, ond os ydych chi'n mynd i aildefnyddio potiau plastig, does dim rheswm i'w osgoi. Er eu bod yn edrych yn wych, nid yw potiau teracota yn gwrthsefyll rhew yn aml. Gellir defnyddio pot plastig o ansawdd da dro ar ôl tro, ac mae'n fuddsoddiad gwell nag un rhad a fydd yn torri ar ôl un tymor.

■ Gall unrhyw un heb fawr ddim celfi a sgiliau adeiladu cynwysyddion pren - chwiliwch ar-lein am gyfarwyddiadau. Hefyd efallai y bydd llawer o ysgolion yn dod o hyd i rieni a gofawyr parod sy'n hapus i helpu. Fodd bynnag, gall pren bydru. Mae pren wedi'i drin â phwysedd yn ddewis da gan na fydd angen ei gynnal a'i gadw, ond

bydd angen ei leinio gyda phlastig oherwydd gall y cemegau sy'n cael eu defnyddio i drin y pren effeithio ar y planhigion. Mae pren sydd wedi'i gynllunio i'w ddefnyddio mewn adeiladu awyr agored (fel pren barcio) yn ddewis da arall.

Efallai y bydd angen i chi warchod y pren gyda staen pren (sy'n socian i mewn i'r pren) neu baent (mae hwn yn eistedd ar yr wyneb). Holwch o gwmpas gan fod gan bobl duniau ar eu hanner yn aml yn eu siediau, jyst digon ar gyfer potiau plannu.

Defnyddiwch sgriwiau dur gwrthstaen sydd ddim yn rhydu. A pheidiwch ag anghofio ychwanegu tyllau draenio!

JULIETTA WATSON

GAIR I GALL

Mae llawer o ffyrdd creadigol o aildefnyddio ac uwchgylchu cynwysyddion hefyd. Mae gan Incredible Edible [ganllaw defnyddiol yma](#).*

Fel arall, os ydych chi'n prynu cynwysyddion, peidiwch ag edrych yn y canolfannau garddio arferol yn unig. Bydd gan lawer o siopau rhad ar y stryd fawr ac archfarchnadoedd amrywiaeth o gynwysyddion a photiau plannu defnyddiol.

SHUTTERSTOCK

GARDEN ORGANIC

*i gael mi gael mynediad at yr adnoddau hyn, gwnewch gyfrif am ddim

Y pum planhigyn gorau yn ystod y tymor ar gyfer cynwysyddion

GARDEN ORGANIC

MARCUS SPISKE/UNSPLASH

Pum awgrym gorau

- 1 **Perlysiâu fel lafant, mintys, saets a them**
- 2 **Tomatos**
- 3 **Letys**
- 4 **Rhuddygl**
- 5 **Mefus**

 Mae llawer o berlysiâu yn ddewisiadau gwyhych ar gyfer cynwysyddion. Maen nhw'n fythol ac felly'n parhau i dyfu, flwyddyn ar ôl blwyddyn. Mae llawer yn fythwyrdd hefyd. Mae mefus yn ddewis gwyhych arall fel planhigyn sy'n dal ati i roi.

 Mantais ychwanegol mintys, saets a them yw eu bod yn hawdd eu tyfu o hadau.

 Mae letys yn dod mewn llawer o wahanol fathau, a gallwch chi wasgaru eu cyfnod hau er mwyn cael cnwd dros wythnosau neu fisoedd.

 Gall planhigion tomatos dyfu mewn bag tyfu neu gynhwysydd, ond i gynaeafu cyn gwyliau'r haf, efallai y bydd angen i chi eu cychwyn nhw y tu mewn a'u gwarchod pan fyddwch chi'n plannu allan. Chwiliwch am fathau gwydn sy'n hapus y tu allan - does dim angen iddyn nhw i gyd fod mewn tai

gwydr. Er bod pobl yn tyfu tomatos o blanhigion ifanc yn aml, gallwch chi hau hadau hefyd. Fodd bynnag, peidiwch â cheisio defnyddio hadau o domatos rydych chi wedi'u prynu mewn siopau. Maen nhw'n aml yn fathau 'hybrid' neu 'hybrid F1' na fydd yn ffynnu. Fodd bynnag, os yw eich ysgol chi wedi bod yn tyfu mathau gwaddol, byddwch yn cael llawer mwy o lwyddiant a gallwch dyfu'r rhain mewn hafau olynol. Meddylwch am yr arbedion!

Mae amrywiadau llai o lysiau, sef corlysiâu, yn barod i'w cynaeafu yn gynt fel rheol felly maen nhw'n ddefnyddiol i ysgolion sydd angen cnwd cyn mis Awst. A chwiliwch am eiriau allweddol fel 'arfer llwyn' neu 'cryno' yn y disgrifiadau. Mae tomatos ceirios yn aeddfedu'n gyflymach na thomatos maint llawn, ac maen nhw hefyd yn haws eu rhannu ymhlith y dosbarth!!

CADWCH LYGAD!

Yn ystod hafau hir, poeth, gall planhigion mewn cynwysyddion sychu'n gyflym iawn. Os ydych chi eisïau i'ch perlysiâu oroesi, efallai y gallwch chi eu "mabwysiadu" dros yr haf er mwyn dal ati i'w dyfrio gartref?

Y pum planhigyn gorau yn ystod y tymor ar gyfer manau awyr agored mwy

Meddwl am offer

Ystyriwch a oes angen i chi brynu celfi. Mae gan lawer o ardaloedd yn y DU 'lyfrgelloedd celfi', er nad oes cofrestr genedlaethol o'r rhain, felly bydd angen i chi chwilio ar-lein am 'lyfrgell celfi' a chynnwys enw eich ardal. Yn Llundain mae hefyd 'lyfrgell o bethau', sy'n codi ffi fechan am fenthycia eitemau ond a all fod yn ddefnyddiol os oes angen teclyn arnoch chi ar gyfer tasg untro fel palu tro. Efallai y byddwch chi hefyd eisiau estyn allan at eich **Men's Shed** lleol a all helpu'n aml. Meddyliwch am ofyn i rieni, gofalwyr a'r gymuned leol hefyd – efallai y byddwch chi'n rhyfeddu at faint o bobl fydd yn cyfrannu rhawiau llaw sydd byth yn cael eu defnyddio!

Unwaith y byddwch chi'n gwybod o ble rydych chi'n cael eich celfi, ystyriwch ble fyddwch chi'n eu storio cyn eu casglu. Bydd arnoch angen ardal ddiogel. Mae siediau storio plastig a metel y mae posib eu cloi ar gael mewn canolfannau garddio ac ar-lein. Gall siediau metel ddioddef o anwedd, felly os oes gennych chi un o'r rhain, gwnewch yn siŵr bod y celfi'n cael eu sychu cyn eu storio i'w hatal rhag rhydu. Yn aml mae gan hyd yn oed gelfi sy'n honni eu bod yn gallu gwrthsefyll rhwd sgriwiau neu rybedion sy'n rhydu. Efallai bod cornel o ardal y gofalwr y mae posib ei defnyddio, neu garej?

DAMERS FIRST SCHOOL, DORSET

Pum awgrym gorau

- 1 **Mafon cochion a gwsberis sy'n ffrwytho yn yr hydref**
- 2 **Moron**
- 3 **Rhiwbob**
- 4 **Pys**
- 5 **Blodau haul**

Beth ydych chi'n hoffi ei fwyta?

Mae moron, pys a blodau haul yn blanhigion clasurol i'w tyfu o hadau. Gallwch hefyd dyfu rhiwbob o hadau, er mai'r ffordd draddodiadol yw dod o hyd i fag ohono ar garreg eich drws gan gymydog cyfeillgar, unwaith y bydd y gair yn mynd ar led eich bod yn chwilio am damaid! Mae rhiwbob yn hirhoedlog iawn ac yn blanhigyn gwydn, felly mae pobl yn hapus i rannu yn aml. Mae'n debyg y bydd angen i chi brynu neu

DAMERS FIRST SCHOOL, DORSET

ddod o hyd i wiail mafon cochion a llwyni gwsberis fel planhigion bach. Dechreuwch gyda'r hyn yr hoffech chi ei goginio neu ei fwyta, a gweithio'n ôl o'r fan honno i gynllunio eich plannu.

Y pum planhigyn gorau yn ystod y tymor ar gyfer y tu mewn

Gwneud potiau hadau

Mae'n hawdd gwneud potiau hadau o'r cardfwrdd sydd mewn papur toiled, neu gallwch ddefnyddio papur newydd. Os ydych chi'n defnyddio papur newydd, er y gallwch chi brynu mowldiau pren yn gymharol rad, gallwch ddefnyddio unrhyw wrthrych silindrog fel jar jam glân.

■ Estynnwch un ddalen o bapur newydd o'ch blaen, yn llorweddol (tirwedd). Plygwch y gwaelod i fyny fel eich bod yn ei blygu yn ei hanner ond gadewch tua 5 centimetr ar y top. Nawr plygwch y fflap 5 centimetr sydd ar y top i lawr. Mae fel amlen.

■ Cymerwch y jar jam, gyda'r darn agored ar y top lle mae'r fflap wedi'i blygu a rholiwch y papur newydd o'i amgylch. Wedyn rhowch yr holl fflapiau wedi'u plygu i mewn yng ngheg agored y jar jam.

■ Pan fyddwch chi'n tynnu'r jar jam allan, bydd gennych chi botyn gyda gwaelod crychlyd cymharol lac. Gallwch ychwanegu stffwl ar y top os ydych chi eisiau ei ddal at ei gilydd yn dynnach - mae'n dibynnu ar sawl gwaith wnaethoch chi lwyddo i'w lapio rownd.

Edrychwch ar fideo gan Garden Organic yma am fwy o help.

■ Pan fydd eich eginblanhigion yn tyfu'n gryf a'r rhew olaf wedi bod, gallwch blannu'r holl beth y tu allan oherwydd bydd y papur newydd yn pydru.

Pum awgrym gorau

- 1 **Hadau sy'n egino - rhowch gynnig ar ferwr a mwstard**
- 2 **Roced**
- 3 **Letys torri a dod eto**
- 4 **Brenhinllys**
- 5 **Mintys**

Awgrymiadau ar gyfer tyfu planhigion dan do

Mae siliau ffenestri heulog llachar yn ddelfrydol ar gyfer tyfu'r rhan fwyaf o lysiau salad a pherlysiâu ond byddwch yn ofalus o'r haul canol dydd cryf; gallwch ychwanegu cysgod ar silffoedd ffenestri sy'n wynebu'r de gan ddefnyddio papur plaen ar y ffenestri. Mae ffenestri sy'n wynebu tua'r dwyrain a'r gorllewin yr un mor dda.

Mewn tywydd poeth, gall dail salad fel roced a letys 'folltio'. Mae hyn yn golygu eu bod yn anfon pigyn blodyn i fyny a gall blas y dail newid. Ceisiwch dorri'r coesynnau yma i ffwrdd cyn gynted ag y byddwch chi'n eu gweld nhw, a gallwch ddal ati i gynaeafu'r dail am ychydig yn hirach.

Gall planhigion dan do ddiodef o ymwelwyr digroeso yn union fel y rhai awyr agored. Byddwch yn ofalus gyda hylendid. Gwnewch yn siŵr bob amser eich bod yn golchi potiau a chynwysyddion cyn eu haildefnyddio a defnyddiwch gompost ffres heb fawn yn hytrach na phridd gardd, sy'n gallu symud lindys a chlefydau y tu mewn. Mae'n syniad da dyfrio eginblanhigion a phlanhigion dan do gyda dŵr tap yn lle dŵr glaw wedi'i gasglu, a all gynnwys bacteria.

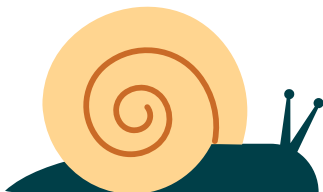
Cynghorion Cyfeillgar i Fywyd Gwylt

Sut i atal ymwelwyr gardd digroeso

Codwch nhw gyda llaw – cadwch lygad am lindys, affidau, gwllithod a chreaduriaid eraill sy'n gwledda ar lysiau eraill a chydio gyda llaw yn y rhai dydi'r adar a'r draenogod heb eu cyrraedd gyntaf. Ond gyda chymaint o wyfynod, glöynnod byw a phryfed eraill bendigedig yn prinhaus, byddem yn argymhell eich bod yn gadael planhigyn neu ddau ar eu cyfer nhw yn unig – trosglwyddwch eich trychfilod bach i'w hardal eu hunain.

Lapiwch eich llyisiau – defnyddiwch gnu garddwriaethol i orchuddio llyisiau sydd wedi'u plannu o'r newydd fel ffordd ddiwenwyn o reoli. Peidiwch ag anghofio darparu digon o gyfleoedd bwydo eraill i'r ymwelwyr y mae mwy o groeso iddyn nhw i'ch gardd ac a fyddai wedi bwyta'r trychfilod bach rydych chi wedi'u herio.

Stopiwch wllithod drwy greu rhwystr na fyddant eisiau ei groesi. Efallai y bydd angen i chi wneud rhywfaint o arbrofi i ddarganfod beth sy'n gweithio i chi. Weithiau mae copr yn gweithio, a gall peledi gwllân weithio yn y tymor byr. Fodd bynnag, mae angen rhywfaint o waith cynnal a chadw ar y rhain – mae ailymgeisio yn allweddol. Edrychwch ar [gyngor Gwylt Am Erddi](#) yr Ymddiriedolaethau Natur (mewn partneriaeth â'r RHS) am ragor o syniadau.

Plaladdwyr neu reolaeth naturiol

Un o'r camau mwyaf tuag at dyfu llyisiau gan feddwl am fywyd gwylt yw rhoi'r gorau i ddefnyddio plaladdwyr cemegol. I ddechrau, edrychwch ar [Egwyddorion Garddio Organig](#) gan Garden Organic [neu edrychwch ar gyngor yr Ymddiriedolaethau Natur yma](#). Mae plaladdwyr yn amharu ar gydbwysedd naturiol yr amgylchedd ac yn tueddu i ladd popeth: 'plâu' (sef bywyd gwylt hefyd!) a'u hysglyfaethwyr fel ei gilydd. Wedi

hynny, efallai y bydd rhai o'r rhain yn adfer yn llawer cyflymach hyd yn oed heb eu hysglyfaethwyr naturiol i gadw rheolaeth ar eu niferoedd. Felly, ceisiwch fod ychydig yn fwy goddefgar, a chaniatáu i ysglyfaethwyr naturiol wneud y gwaith i chi.

O gael amodau pridd da a dim straen dŵr, bydd cnydau'n tyfu'n gryf ac yn iach, a byddant yn gallu gwrthsefyll ymosodiad a chlefydau yn well. Gall gwrteithiau sydd â lefel uchel o nitrogen annog tyfiant deiliog, llawn sudd sy'n fwy agored i ymosodiad, felly gwnewch yn siŵr bod gennych chi domen gompost i ddarparu digon o ddeunydd gwella pridd pob pwrpas sy'n gyfeillgar i anifeiliaid.

Cynghorion Cyfeillgar i Fywyd Gwylt

Sefydlu eich gardd lysiau

 Darparwch amgylchedd addas i'ch llysiau dyfu ynddo - ychwanegwch ddigon o gompost neu lwydni dail at eich plot fel gwrtai, naill ai wedi'i gloddio i mewn neu ei wasgaru ar ei ben, a gwnewch yn siŵr ei fod wedi'i ddyfrio'n dda.

Efallai yr hoffech chi roi cynnig ar blannu cydymaith.

Yr egwyddor y tu ôl i blannu cydymaith ydi bod rhai planhigion naill ai'n denu pryfed oddi wrth eich cynydau neu'n eu hatal yn gyfan gwbl. [Mae blodau hefyd yn denu pryfed peillio](#), sy'n hanfodol ar gyfer cynhyrchu ffrwythau a llysiau. Mae melyn Mair yn cael ei ddefnyddio'n helaeth i atal llyngyr llysiau ac, yn sicr, i fywiogi eich llain o llysiau!

Mae blodau moron, fel pob wmbeliffer, yn boblogaidd iawn gyda llawer o bryfed, yn enwedig pryfed hofran sy'n bwyta affidau, felly gadewch ychydig i flodeuo.

JON HAWKINS

Gall darn cyfagos o chwyn fod yn fonws gan ei fod yn cynnig lloches i fywyd gwylt a all helpu garddwyr drwy fwyta'r trychfilod bach hynny a allai gymryd ffansi at eich llysiau. Ac mae perlysiâu aromatig yn boblogaidd iawn gyda phryfed, felly cynhwyswch bethau fel tafod yr ych, saets a mintys yn eich plot llysiau. Suddwch nhw yn y ddaear yn eu potiau i'w hatal rhag lledu.

VAUGHN MATTHEWS

PAUL HARRIS/2020VISION

Torri allan o dir yr ysgol

Beth ydi Right to Grow?

Incredible Edible sydd y tu ôl i'r ymgyrch Right to Grow i alluogi pob cymuned i gael mynediad i bocedi lleol o dir diffaith a'u defnyddio i dyfu bwyd. Gallwch [ddarganfod mwy am eu hymgyrch yma](#).

Cyngor Dinas Hull yw'r cyntaf i ddechrau'r broses o sicrhau'r Right to Grow i'w holl drigolion. Mae hyn yn golygu, yn ymarferol, y bydd yn cofnodi ac yn mapio'r holl dir cyhoeddus posibl sy'n addas ar gyfer prosiectau tyfu cymunedol. Bydd hefyd yn lleihau neu'n dileu biwrocratiaeth a rhwystrau er mwyn galluogi pobl i sefydlu gerddi'n gyflym ac yn hawdd, gyda phrydles am ddim, ac yn caniatáu i'r cymunedau wneud cais am y tir pe bai'r cyngor yn penderfynu ei werthu.

Gallwch ddarganfod mwy am [Hull yn The Guardian yma](#).

Nid oes gan lawer o ysgolion ofod awyr agored addas i ddechrau tyfu bwyd. Ond mae rhai ysgolion yn gweithio'n greadigol drwy chwilio am ddarnau o dir ger eu hysgol, ac ar ôl cael caniatâd gan y perchennog tir (y cyngor yn aml), maent yn eu troi'n barciau poced.

Mae enghraifft wych yn Derby lle mae Ysgol Gynradd Arboretum wedi cael ei chefnogi gan Ymddiriedolaeth Natur Swydd Derby i adfywio Society Place, gan ychwanegu potiau plannu o ffrwythau a pherlysiau, gwesty trychflod a choed.

[Darganfyddwch fwy yn y fideo yma](#).

DARGANFOD MWY

Mae **Incredible Edible** yn cefnogi unrhyw un sydd eisiau ymuno â, neu ddechrau, grŵp lleol. [Mae gan eu gwefan amrywiaeth eang o adnoddau](#) a gall unrhyw un gofrestru i gael mynediad iddynt am ddim. Gall ymuno â chymorth lleol wneud eich prosiect tyfu eich hun yn haws hefyd. Gallwch edrych ar wefan Incredible Edible i gael gwybod a oes grŵp yn eich ardal chi eisoes, y gallech fod yn bartner iddo. Efallai y bydd eu gwirfoddolwyr yn gallu eich helpu hyd yn oed i ofalu am eich plot yn ystod gwyliau'r ysgol.

Beth i'w wneud gyda'r cyfan?

Bod yn greffus

Mae gan Ffederasiwn Cenedlaethol Sefydliad y Merched [amrywiaeth o grefftau ysbrydoledig ar eu gwefan yma](#). Efallai na fydd coginio yn hawdd i rai ysgolion, yn dibynnu ar eu cyfleusterau, ond mae llawer o bethau eraill y gallwch chi eu gwneud gyda'r dosbarth.

Creu Eich Llosgfynydd Eich Hun

– peidiwch â phoeni, mae'n eithaf bach!

Dangosyddion Bresych

– defnyddio'r hyn rydych chi'n ei dyfu fel sail i rai arbrofion cemegol

Tyrmerig fel Dangosydd – profi am asidau ac alcalïau

Newid Siocled – ydi o wir yn blasu'n wahanol os ydych chi wedi gadael iddo doddi?

Catalysis gyda Thatws – beth am wneud swigod

Arbrawf Gummy Bear – beth ydi osmosis a sut gallwch chi ei weld ar waith?

Beth allwch chi ei goginio gyda'r cynnyrch rydyn ni wedi'i restru? Rhowch gynnig ar y canlynol!

Dim cyfleusterau coginio:

- Salad, gan ddefnyddio roced, hadau egino, letys, tomatos, rhuddygl, moron
- Smwddis gan ddefnyddio hadau egino neu ffrwythau ffres
- Diodydd a chordials – mintys, rhiwbob
- Pwdinau gan ddefnyddio ffrwythau ffres
- Salsa gan ddefnyddio tomatos

Hob yn unig:

- Saws tomato ar gyfer pasta
- Pesto ar gyfer pasta gan ddefnyddio pys
- Cawl – moron, pys neu domato

Mynediad i boptai:

- Crymbl – rhiwbob, afal, gwsberis
- Tartenni – rhiwbob, afal, mwyar duon
- Hadau blodyn yr haul sych – i'w bwyta, bwydo adar, neu ar gyfer crefft
- Llysiau rhost fel tomatos
- Teisen foron

Mynd ymhellach

CYLLID

Mae gennym ni wybodaeth am ble i ddechrau chwilio am gyllid ar [Hwb Natur Drws Nesaf yma](#).

Mae adegau yn ystod y flwyddyn pan allwch chi wneud cais am Grantiau Natur Ysgolion Lleol – cadwch [lygad ar y ffenestri cyllido yma](#).

RHWYDWEITHIAU

[Garden Organic](#)

[Incredible Edible](#)

Mae gan y Fforwm Garddio Bywyd Gwyllt [gylchlythyr rheolaidd yn llawn gwybodaeth yma](#).

ADNODDAU

Faint o gompost fydd arnoch chi ei angen i lenwi eich cynwysyddion? [Defnyddiwch yr adnodd syml yma i ddarganfod ar-lein](#)

[Map rhew diwethaf ar gyfer y DU](#)

[Ffederasiwn Cenedlaethol Sefydliad y Merched](#)

[Yr Ymddiriedolaethau Natur](#)

Mae Garden Organic yn cynnig [cwrs i ysgolion yma](#). Mae'n gwrs ar-lein 2 awr i'w gwblhau yn eich amser eich hun, sydd wedi'i gynllunio'n bennaf ar gyfer ymarferyddion blynyddoedd cynnar ac ysgolion cynradd sy'n newydd i dyfu mewn ysgolion.

[Lawrlwythwch y Canllaw Garddio Gwyrddach yma](#)

[Lawrlwythwch eich canllaw i 'Action for Insects' yma](#)

Am Erddi'r Coroni ar gyfer Bwyd a Natur

**CORONATION
GARDENS**
For food & nature

I ddathlu coroni'r Brenin Siarl III, mae cymunedau ar draws y Deyrnas Unedig yn addo byw yn fwy cynaliadwy a helpu bywyd gwylt i adfer drwy greu gofod ar gyfer byd natur a bwyd cartref yn eu gerddi a'u gofod gwyrdd lleol.

Mae Coronation Gardens for Food and Nature yn bartneriaeth rhwng pedwar sefydliad.

Trwy ymgyrchu, cyngor, gwaith cymunedol, cadwraeth ac ymchwil, mae'r elusen arddio gynaliadwy **Garden Organic** yw creu cymunedau caredig, hyderus a chysylltiedig trwy fwyd. Os ydych chi'n bwyta, rydych chi i mewn.

Gweledigaeth **Incredible Edible's** yw creu cymunedau caredig, hyderus a chysylltiedig trwy fwyd. Os ydych chi'n bwyta, rydych chi i mewn.

Mae Ffederasiwn Cenedlaethol Sefydliadau'r Merched yn gweithio i rymuso menywod i wneud cyfraniadau cadarnhaol i'w cymunedau, ymgyrchu ar ystod o bethau sy'n bwysig iddynt, cefnogi ei gilydd a dod o hyd i hwyl a chyfeillgarwch.

Mae'r Ymddiriedolaethau Natur yn fudiad ar lawr gwlad sy'n credu bod angen natur a bod ein hangen arnon ni. Mae pob Ymddiriedolaeth Natur yn elusen annibynnol

mycoronationgarden.org

#mycoronationgarden

Gwnaed hyn yn bosibl gan gyllid gan Gronfa Dreftadaeth y Loteri Genedlaethol.

Made possible with

**Heritage
Fund**

